

SLOVENIJA

Dopisi in časniki naj se pošiljajo na poštni
predal 259, Ljubljana

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 50 Din,

za vse leto 60 Din,

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din.

Kranj, dne 6. decembra 1935.

U p r a v a: Kranj, Strossmayerjev trg št. 1.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju

Predstavnik tiskarne France Uhernik, Kranj.

NAZAJ K PREŠERNU

Elegia svojim rojakam

Zemlja Kranjska, draga mati!
Kdaj bo vtihi najni jok?
Al kdej bova vidla vstati,
Bratov jest, ti čast otrok?

Glej, kak ljubi sreča tebe,
Ti derži odpert svoj rog,
Kranjc! ozri se okrog sebe,
Nje dari šti krog in krog.

Skríte šti gorá zaklade,
Zméri pólje tí ravnín,
Paš bogátih zelenjade,
Šti domove ti dolín;

In po cestah šti vozove,
In po terjih šti druhal,
Šti, ki nosi jih čolnove
Save in Ljubljance val;

Naše čverste šti junake,
Milih deklic cvét poglej
Uma bistriga rojake
Z' mano šti ino povej:

Kaj de čast očetov glasa
Nima v' pesmah starih dnov,
Kaj de v' zgodbah zdajn'ga časa
Brati slave ni sinov?

V' sedem gričih je prebival
Volk, in jastrob tankovid,
Ko je že Navport umival
Več sto lét Émone zid.

Nazaj k Prešernu!

Vsepravična usoda poklanja, kadar je potreba in stiska največja, od stoletja do stoletja, od dobe do dobe narodom in ljudstvom, ki jim je prisojena neka bodočnost, može, ki se s svojo osebnostjo pno visoko iznad svojega časa in svoje okolice, ljudi silnega nadovladujočega duha, da kažejo svojemu narodu pot, da so mu učitelji in voditelji, vogelni kamni in mejniki njegovih usod. V mogočnih svobodnih narodih so to veliki misleci in umetniki, državniki in politiki, imperatorji in vojskovodje. V šibkih, maloštevilnih in nesvobodnih ljudstvih so to kulturni in politični delavci, znanstveniki, umetniki in poetje, ki s svojo daljnovidnostjo, s prodornostjo svojega uma, z vseodzivnostjo svoje duševnosti ter s popolno zrelostjo in preporenostjo lastnega življenjskega smisla in usode s smislom in usodo svojega naroda globoko, naravnost usodno občutijo osnovne potrebe časa, osnovno življenjske nujnosti, ki so potrebne za obstoj in razvoj naroda, kateremu so bili poslani. Ti možje, ti izbrani vodniki navadno ne učinkujejo samo s kakimi dejanji, marveč s svojim celokupnim delom, s svojo celotno osvajajočo osebnostjo, ki preobraža čas in mu vtisne pečat svoje sile in volje. Ti so izraz kolektivnih teženj svojega naroda, dasi pogosto te težnje še nevidno in nezavedno počivajo v neprebranih ljudskih plasteh.

Prav zategadelj pa se v vseh narodih tako čisto dogaja in je v politično odvisnih, socialno šibkih in neprebranih ljudstvih malone pravilo, da zakrivajo te prave, usodno dane voditelje in učitelje naroda v dobi njih življenja neke nevidezne veličine, majhni, prilagodljivi duhovi, izrabljajoč in služeč koristim dneva s toliko spretnostjo, da učinkujejo na dobo — vsaj vnanje — z neko nesorazmerno, nepravilno, potopstvu le stežka pojmljivo silo, medtem ko stojé resnični duhovni vodniki kakor neopaženi v ozadju. Njih učinek na dobo je navidez podrejenega pomena, opažen in pregledan v nejšim sodobnikom, zato pa tem trajneje in vsej svoji razsežnosti samo prodirnejšim in fitem globlje delujoč v bodočnosti. Življenje teh

Prešeren Vrazu!

mož, malo priznanih in malo razumljen v njih času, je skoraj redoma globoko tragičen, težak martirij, neredkokdaj združen celo s fizičnim pomanjkanjem, preganjanjem, blatenjem in zasramovanjem, medtem ko se razni gromovniki in majhni praktični duhovi, ti namišljeni zgolj vnanji reprezentanti, košatijo v obilju ter ponasajo z malo zasluženimi zemeljskimi častmi. Vse življenje teh, ki služijo duhu in se pokore svojemu notranjemu zvanju, je tedaj neprestano samozrtvovanje in ena sama nepretrgana borba z zastopniki neduha, z oboževalci gmote in majhnih osebnih in tujih koristi, dokler naposled tragično ne izkrevavé v tej brezupni borbi, dozdevno poraženi, v resnici pa zmagovalci bodočnosti.

Slovenska preteklost nosi obilo, preobilo sledov takih tragičnih izkrevavitev. Najtragičnejša, še danes najpretrajnejša je izkrevitev Prešernovega genija. Usoda tega prekrasnega, svečlega, širokega duha, ki je takorekoč brez priprave v dotlejši zaničevani, neizlikani govorniki neukih kmetov in hlapcev zapel narodu, malo zavedajočemu se se svoje sile in enotnosti, svojo presunljivo lepe stance in sonete, se je zdela usodno pomembna in globoko simbolna za usodo vsega rodú, ki je — zapisan neizbežni smrti — v svoji poslednji bolečini iztisnil svoj labodji spev iz grla, da bo nato onemel, še preden je začel polno živeti, in se bo kakor njegov pevec odel v čimdalje globljo in mrkejšo brezbesednost ter naposled nepovratno zatonil v resignacijo, v smrt. Toda — Usoda sama ni hotela tako.

Velika žrtev Prešernovega življenja ni bila zaman. Iz nje so kakor plodno pognojene njive pognale temu narodu nove kali in novi sokovi, ki so ga osvestili in prebudili v novo, tvorno in razgibano življenje. V Prešernu je našel narod svoje potrdilo.

In kakor se narodom v dobah njih velikih notranjih stisk in potreb rodé navadno njih najboljši duhovi, da se znova osvestijo ob njih, da se prerodé in okrepe za novo življenje, tako se ti narodi ob urah težkih pretresov, v časih usodnih notranjih zmed in zablod vračajo nazaj k tem svojim osrednjim duhovom, da ob njih

Kaj de ptujc ne vé od mesta,
Ko de tu meglè je dom,
Ko de skozi pelje cesta,
Kje, kjer val morjá se lom'?

Kaj de vedno še zakriva
Zemljo našo temna noč,
Kaj de slave ljubezniva
Zarja Kranjcam ne napoč'?

Itaka ni bla bogata
Žita, vina, konj ljudi,
Tesna, majhina, gorata,
Vunder davno zé slovi.

Ker jo ljubil je do smerti,
Vsak ji sin ostal je zvest,
Memu Itake vse čerti,
Kar Odisej vidi mést.

Kranjc! ti le dobička išeš,
Bratov svojih ni ti mar,
Kar ti bereš, kar ti pišeš,
Mora dati gotov dnar!

Kar ni ptuje, zaničuješ,
Starih šeg se zgublja sled,
Pevcov svojih ne spoštuješ,
Za dežele čast si led! —

Tiho pesem! — bolečine
Ne razglašaj naših ran,
Če nečast te naša gine,
Dómu Kranjc moj zvest postan'! —
(France Prešeren 1833.)

znova premerijo svoje sile, globino in moč svojega bistva, veličino svojega duha in možnosti svoje rasti, da se prečistijo in napijejo poguma in prebojne moči za nov življenjski pogon. Saj vidimo, kako se drugi veliki narodi danes, na tem življenjsko-usodnem razpotju svojega življenja, povračajo nazaj k svojim osrednjim duhovom, da ob jubileju kakega Goetheja, kakega Danteja, kakega Tolstoja dokažejo svetu in same, mu sebi vso pristno in nepotvorjeno veličino in globino duha svojega ljudstva.

Vsa veličina in globina duha slovenskega ljudstva je zaobsežena v Prešernu. V tem pevcu trpke, moške lepote in tragične ljubezni, ki je s svojo pesmijo na mah postavil svoj rod v krog kulturnih evropskih narodov, je utelešeno najčistejše bistvo slovenskega človeka. Zato bi morala biti vsaka obletnica pesnikovega rojstva slovenskemu kulturnemu človeku njegov največji narodni praznik. Kajti ta blodni slovenski Odisej, ta „najomahlivejši trs v puščavi kranjske književnosti“, kakor se je imenoval, je nosil v sebi najvernejši in najzanimivejši kompas: čvrsto, neomajno in samoumevno ljubezen do svoje „tesne, majhene, gorate“ Itake-Slovenije. Videč pred seboj jasneje ne go kdorkoli ob njegovem času vse težke in usodne napake svojega rodu, kakor so nebratovstvo, needinost, nejevera vase, nezvestoba rodu, omalovaževanje domačega in občudovanje tujstva, nevelikost razkosanega ozemlja, neznanost število, je vendarle zapel že pred sto leti svojim rojakom bodrilno Elegijo, ki je zlasti danes tako živa, resnična in potrebna, kakor le kdaj:

„Itaka ni bla bogata
žita, vina, konj, ljudi,
tesna, majhena, gorata,
vendar davno že slovi,
ker jo ljubil je do smrti,
vsak ji sin ostal je zvest,
mimo Itake vse črti,
kar Odisej vidi mest.“

Da, prijatelji maloverni in malodušni, ne silno število duš, ne bogastvo in ogromne zemlje, samo ta verna, globoka, v lastni zemlji zasidrana ljubezen je stvariteljica narodov, netiteljica

že pred sto leti je Prešernov genij tavajočemu in blodečemu narodu pokazal pot. Tudi danes je čas tavanja in iskanja, ko so mnogi med nami zgrešili svojo smer. Naš današnji čas je prebridko podoben času izza Prešernovih dni. Vrnimo se torej nazaj k svojemu osrednjemu glasniku, svojemu najvišjemu kažipotu, svojemu najzarkejšemu svetilniku. Tej misli posveča „Slovenija“ pričujočo Prešernovo številko.

njih bodočnosti! Samo ta ljubezen je vznášala krila Prešernovemu geniju, da se je vzpel preko svoje dobe in svojega rodu, ter zapisal v njegovo osrčje kot njegov najosrednejši duh. Samo iz te in take ljubezni bo črpalo slovenstvo svoje sile za bodočnost. Zato nazaj k svoji zemlji, nazaj k Prešernu!

Daničarjem.

Dobróvski

„Perjatelj! ki 'z svetá prideš, mi povéj po pravici, Dobrovius modróst práša Kopítarjovo:

„Al Dubróvničánov, sèrpski, ali már vérli hrováški Jézík písejo Gáj, Gája goréča druhál?“

Kopítar.

„Gáj, daničár, daničárska druhál? svój písejo jezík, Slávšine ti júnih sò janičárji dežél.“

(France Prešeren.)

Pogled čez sto let

Sedem politično važnih let bo z letom 1955 za nami. Oceniti jih bodo zanamci, morda pa tudi že sodobniki, zelo strogo: doba naše najtežje depresije v vsakem oziru! In vendar — jasen postane pogled naprej, če primerjamo svoj kulturni in politični vzpon izza dni, ko sta dospela pred sto leti v Ljubljano dva naša duševna velikana: Prešeren in Čop. Kaj so nam tista leta od Čopovega prihoda 1828 v tedanjo nemško Ljubljano pa do usodnega dne, ko ga je v juliju 1855 odnesel za večno val Save? Kako smo se spomnili, vredne izkazali vnuki Prešernovi in Čopovi v letih 1928—1935? Stoletnica rojstva „Čbelice“ je šla skoraj neslišno mimo nas, stoletnica „Gazel“ tudi, stoletnica „Sonetnega venca“ enako, in stoletnica smrti „velikana učenosti“ — Čopa, ki mu je Prešeren na grob položil najgloblje svoje umotvore, bi bila zaslužila vse kaj več, kakor nekaj časopisnih člankov, revijskih pripomb in male šolske knjižice...! Časov sile so obložile tudi našo ramo, da smo nekam onemeli in ohromeli v spominskih dneh največjih kulturnih naših dejanj.

Naj bi vsaj leto 1936 bilo bolj veselo, začetek tudi za nas res tistega „zlatega veka“, o katerem je v „Vencu“ pel 1883 Prešeren, da

Vremena bodo Krajncam se zjasnile,
Jim milši zvezde kakor zdej sijale,
Jim pesmi bolj sloveče se glasile,
in prišel zopet nov Orfej bo.
De bi nam serca vnel za čast dežele,
Med nami potolažil razpirtije,
in prišel zopet nov Orfej bo,
Zbudil in zedinil „rod Slovenš'ne cele!“
Spet zedinil, ker
Viharjov jeznih merzle domačije
Bile pokrajne naše so, kar Samo!
Tvoj duh je zginil, kar nad tvojo jamo,
Pozabljeno od vnukov, veter brije.

Takrat, Samo, je bil „rod Slovenš'ne cele“ prvič skupaj pod enim vodstvom, eno vlado, pod tvojo knežjo domačo roko. Potem

Obložile očetov razprtije

S Pipinovim so jarmom sužno ramo;

Od tod samo kervavi punt poznamo,

Boj Vitovca in ropanje Turčije...

Zgodovina naša: sužnost — krvavi punt — boj — ropanje Turčije —

In danes! Primorska do goriških Brd in še čez v beneško ravan, od tam do Zile, Beljaka in Gospe Svete — trpi in čaka tako velik del „Slovenš'ne“, da pride drugi Samo in spet zedini slovenski rod v eno narodno celoto, v eno državno skupnost, da bo tako konec tisočletnega robovanja tujcu in pričetek dobe velikega samobitnega ustvarjanja na vseh poljih. Toda kot pred sto leti velja še danes kar je pisal Prešeren Celakovskemu, svojemu češkemu prijatelju, pošiljajoč mu v oceno svoj veliki „Krst pri Savici“ dne 22. avgusta 1836: „Živa vnama, ki vlada med Čehi po poročilih gospoda — — —, navdaja nas z veseljem in upanjem na boljšo bodočnost za Slovane; mi se samo bojimo, da poprej naša narodnost ne prepade.“ „Der rege Eifer, der bei den Czechen nach den Berichten des Herrn Professors Pressel, H. Maha, Dr. Amerling herrscht, erfüllt uns mit Freude und Hoffnung auf eine bessere Zukunft für die Slawen; wir fürchten nur, dass nicht eher unsere Nationalität zu Grunde geht.“

Za Slovane so res prišli boljši časi: pred sto leti je bila le ena sama neodvisna slovenska država — Rusija. Danes imajo Poljaki svojo veliko državo 32 milijonov (vključivši Ukrajince v sedanji Poljski); Čehi in Slovaki imajo svojo republiko; Slovenci smo s Hrvti in Srbi združeni v eni državi, Bolgari pa imajo svoje lastno kraljestvo. In morda ni daleč čas, ko se združita obe državi v eno politično gospodarsko skupnost, kar bi bilo za vse Slovane na jugu velika dobrota, za ves Balkan pa trdna podlaga za vsebalkansko veliko federacijo, ki bi kot zadnja faza razvoja šele mogla kljubovati vsem spletkam velesil ter postati od njih nele politično, ampak tudi finančno in gospodarsko skoraj nezavisna. Sanja? Stoletni razvoj gre po svoji logiki dalje. Zakaj stoletni razvoj Evrope je do danes za slovensko narodno bilanco vključ vsem sodobnim težavam vendarle zelo aktiven. Dobro pa se zavedamo nevarnosti, ki pretijo od vseh strani, ne le vsemu obstoječemu političnemu, narodnemu in socialnemu redu Evrope, nego tudi poedinim državam, zlasti mladim, z letom 1918 rojenim slovenskim državam.

Pred tremi leti so se širili po svetu sovražni načrti proti obstoju teh držav. Prijazni sosedji s severa in jugozahoda so preminjali evropski zemljevid v svojo korist. Danes se je kazalec zgodovine zasukal tako, da nas ni treba biti strah za obstoj. Če bomo dovolj pametni in vsestransko pripravljeni, zna se zgoditi prav to, česar naši narodni nasprotniki nikoli niso

hoteli nam privoščiti — da se nam uresničijo naši najdaljnosežnejši načrti. Spominjamo se vas, rojaki, stoječi na „mrtvi straži“!

18. novembra je stala Italija pred sodnim stolom svetovnega tribunala v Ženevi in bila sojena. In kako bi bila lahko sovladala z nami južnimi Slovani v srednji Evropi, da je ostala v Mazzinijevi smeri in kot on gledala na naše vstajenje, naš narodni razvoj, ko bi bila šla z nami tako z roko v roki, kakor sta hodila Čop in njegov italijanski prijatelj Savio — pred sto leti. Latinski „sacro egoismo“ je tvoj največji greh, lakota tuje zemlje — tvoj pogin!

Avstrija! Ti sence tiste velesile, ki je pred sto let tlačila nas in Italijane, — tudi Tebi piše roka svoj: Izginila boš, ki smo ti stoletja služili kot hlapci, vdani podložniki, za vedno in popolnoma. Usoda zatiralcev — drugih narodov je ista.

In ti, Madžarska, polna črnih naklepov proti nam? Sam Bethlen, tvoj veliki sin današnjih dni, je pred tremi leti označil tvojo usodo v uvodni besedi svojih političnih govorov tako: „Madžarska opozicija je bila kriva, da je pred letom 1914 napačno presojala življenjske pogoje svojega naroda in razvoj svetovnih dogodkov. Zapazila ni, da se je bilo v mednarodnih zvezah že načelo vprašanje o politični pripadnosti nekaterih jezikovno mešanih ogrskih krajev in da je bil položaj v teh krajih živčih plemen dinamičen problem, da se je bil v resnici pričel že v bojnih rovih boj, v katerem se je dnevno rušil kos zemlje, tako da je morala pri psihološki obravnavi tega vprašanja biti bitka izgubljena v teku pol stoletja.“

Istočasno so zleteli v zrak ogrski obrambni okopi radi načina, kako so bili rešeni veliki problemi. Če bi bili mi od leta 1867 dalje uporabili le en sam del tistih bojnih sredstev, ki se dajo v sklad spraviti z dostojnostjo, pravnim redom in osnovnim načelom enakopravnosti, bi bilo vprašanje narodnostno leta 1914 po svojem bistvu rešeno in našim sosedom bi bilo težko da vredno pričeti vojno. Namesto tega pa stojimo danes pred svetom kot tlačitelji narodov, ki jih je zadelo zaslužena kazen. Taka usoda more biti prisojena samo narodu, ki ima malo čuta za resnične nujnosti življenja, čigar inteligenca se podi za goljufivimi načrti in je pripravljena žrtvovati velike koristi naroda brezmejnemu narodnim ničemurnostim.

Obstoj ogrskega naroda je danes zavisen samo od tega, če bomo mogli tudi še dalje primerno zavarovati na tem prostoru, ki obsega podolje med Donavo in Tiso, svojo gospodstvo. Zgoditi se mora to tudi za ceno največjih žrtev, sicer bomo prej ali slej zginili s površja. Zdob (Čop) in Szabadka Subotica) sta severni in južni mejnik slovenskih klešč, ki se bodo sklenile tega dne, ko bo na nebu slovenskega naroda zopet v polnem sijaju — Rusija. O tem ne more biti nikakega dvoma, da ta dan tudi zares pride. More se li dvomiti o tem, da ima

VESTNIK

Naróbe Katón.

Od drugih mánjši in častén mánj ród je slovenski,
Lákota sláve, blágá, vléče písárja drugám.
Victrix causa Diis placuit, sed victa Catóni;
Stánko Slovénecov vskók, Vráz si naróbe Katón.
(France Prešeren.)

MED VRAZOM IN PREŠERNOM

„Nicht mehr wird Dich die alte Wunde brennen,
Dass fremd das Vaterland ist seinen Söhnen,
Dass sie sich schen'n Slowenen sich zu nennen,
Dass abhold sie den teuren, süßen Tönen,
In denen sie die Mutter auferzogen,
Nur fremder Sitte, fremder Sprache fröhnen.“
(Preš.: Dem Andenken des Matthias Čóp, 1835.)

Pokrajinska razcepljenost Slovencev v Prešernovi dobi je dala tudi kulturnemu in literarnemu življenju naroda poseben pečat. Nenotnost, pomanjkanje skupnega središča, ki naj bi usmerilo sredobežne sile k enotnemu cilju, vse to je v prvi vrsti le posledica pokrajinske razcepljenosti. Vodnikovo literarno delo ni bilo tako mogočno in silno in ni prodrlo tako daleč, da bi mu bile priznale vse slovenske pokrajine v spornih zadevah odločilnost, ali celo vodilno veljavo. In tudi vezi s preteklostjo, z delom slovenskih protestantov, z njihovim književnim jezikom so bile pretrgane. Delavci Prešernove dobe torej niso imeli in tudi niso mogli imeti skupnega, že določenega in kodificiranega književnega jezika. Stali so praznih rok pred „praznimi tablam“.

Samo visoko nadpovprečna umetniška sila bi bila mogla premostiti pokrajinsko razcepljenost in združiti krajevne komponente v skupno slovensko poslednjico.

Pomanjkanje priznane, visoko nadpovprečne umetniške sile in radi tega pomanjkanje že kodificiranega jezika je morala roditi med pokrajinskimi pisatelji dvome in iskanje. Naturemu uveljavljanju jezikovnih posebnosti pokrajinskih narečij ni nikjer nasprotoval že pri-

znan književni jezik, ki bi bil v tem primeru posebnosti narečij brez škode vsesal in jih porabil v svojo lastno obogatitev. Tako je smel ali vsaj mogel vsak pokrajinski pisec imeti svoje narečje, ki mu je bilo najbližje in ki ga je najbolje poznal, za izhodišče svojega literarnega dela.

V primerih, kjer niso bile jezikovne razlike prevleke, je bil sporazum med pokrajinskimi središči lažji, lahek na primer med Celovcem in Ljubljano. Težje pa je bilo med Ljubljano in Gradcem. Tu so tvorili najaktivnejši krožek moške iz Malega Štajerja, ki je bil jezikovno bližji sosednji hrvaški kajkavščini kakor gorenjski slovenščini in ki je bil tudi geografsko bližji Varaždinu in Zagrebu kakor Ljubljani. A še preden je mogel graški krog Malih Štajerjev stopiti z večjim delom v javnost, je že dobila Ljubljana odločilno premoč.

Štiri bukvice „Kranjske Čbelice“ s Prešernovimi pesnitvami so postale sredotežna sila, ki se ji niso mogli pokrajinski pisci odtegovati. Za graški krog in njega najvidnejšega člana, Stanka Vraza, je postala nujna potreba bližati se Ljubljani in Čbeličarjem. Vraz se je zavedal velikanskega pomena, ki ga je imela „Čbelica“ za vse Slovence in je napisal M. Čopu slovensko pismo:

„... Ako se Vam leti list zameri, prosim ne mene kriviti, ampak Vašo „čbelico“, ktera me je se svojoj krasotoj začarila, ter še bolj Vašega prijatla, ki nji to krasoto podavle. Ah Vaša čbelica! (ne vupam se reči naša da sem ne Kranjec), kde se je od lani se zamudila?... Nas slovenske Štajerce žeja po njenem lanjskem in letošnjem sladkem medu...“ (1834. I.)

Ali ni bilo samo občudovanje Prešernove poezije, ki je narekovalo Vrazu to pismo, njega in njegove graške prijatelje je postavila „Čbelica“ pred nov problem. Urediti je bilo treba odnose do jezika Prešernovega in Čbeličarjev ter najti pota spraviti v jezik Čbeličarjev one štajerske glasovne in oblikovne posebnosti, ki jih niso hoteli žrtvovati, oziroma, ki jih tudi niso mogli žrtvovati brez škode za svoje čitatelje-rojake.

Te pravice je zagovarjal Vraz kmalu na to na prvem sestanku v Ljubljani, ko sta se s Čopom pogovarjala v Prešernovi navzočnosti o posebnostih štajerske govorice. In še pozneje je Vraz obširno razložil prijatelju Prešernu, naj bi v dvomljivih slučajih odločala štajersčina in ogrska slovenščina. Žal, da je Čopova smrt (1855) preprečila njegov namen, da bi razpravljaj podrobneje o teh vprašanjih. Tako je bil onemogočen sprazum v zadevah, ki so bile za Vraza načelne važnosti.

Načelne važnosti je bilo tedaj Vrazu vprašanje enotnega književnega jezika, ki naj bi ga popolnoma razumeli tudi štajerski in ogrski Slovenci:

„... narod lahko obvarujemo pred popolno izprijenostjo samo z njegovim jezikom... brez upoštevanja jezika in nacionalnega čustvovanja in brez narodne zavednosti in čednosti — kvečjemu ponižnost in slepi strah pred Bogom... Izobraziti ljudstvo v tujem jeziku je ravno tako brezsmiselno, kakor cepiti na trto orehovo ali jablanovo vejico... Narod lahko izobrazujemo samo v materinščini...“

Tako je pisal Vraz 1837. leta v popolnem soglasju s Prešernovimi nazori in želel, naj bi Kranjci samo upoštevali nekatere posebnosti štajerskega in ogrsko-slovenskega narečja:

„Ako nočemo cepiti svojih moči brez potrebe, moramo skupno delati in uvesti v jezik — vsaj v oblikoslovje — enotnost. Rekla in besede so važne za celoto in jih moramo priznati in rabiti z obojestransko liberalnostjo. Združitev nam je tem bolj potrebna, ker nas ni po najbolj sanguiničnem računu niti en milijon...“

To je bil kulturni in filološki program Vrazov. O opustitvi slovenskega književnega jezika torej niti govora ne! Tako je bilo še julija 1837. leta!

A že kmalu nato je odšel Vraz k Ilircem, kar je Prešernu javil in motiviral takole:

„... Pričakoval sem, da se boš pridružil mojim nazorom in zanašajoč se na to, sem imel vegetiranje slovenske književnosti za možno. Ker se pa to ni zgodilo (t. j. Prešeren ni sprejel Vrazovega filološkega programa, oziroma

ruski velikan še veliko poslanstvo v bodočnosti? Če ne bomo do tedaj zavarovali svojega narodnega obstoja, je popolnoma gotova stvar, da se bo zgrnilo valovje slovanskega morja nad našimi glavami. Usoda je naklonila našemu življenju nov moratorij. Kako dolgo bo trajalo, ne more nihče vedeti. Vse bo zaviselo od tega, če ta moratorij dobro izrabimo.“ —

Ne bojmo se — mi na „mrtvi straži“ — vremena bodo se zjasnila!

Pogled nazaj — v dobo, ki je v nji nastal, se šolal doma in na Dunaju Prešeren, dobro poznati se pravi poeta Prešerna prav umeti. In tu je treba seči še dalje nazaj do Herderja in pretehtati vso miselnost, ki je rodila francosko revolucijo, prinesla Napoleona in boje z njim, dvig nemškega in po njem slovanskega nacionalizma. Zamisliti se je treba v dobo Vodnikov „Ilirije“, Metternichove „svete alianse“ in vse reakcije, ki je zbrala okrog tega voditelja nasprotnikov gibanja, ki ga je povzročila francoska revolucija. Zakaj brez globljega poznavanja političnih dogodkov in razmer dobe, v kateri se je razvijal študent pravoslovja in poet mislec Prešeren, ni mogoče pronikniti do korenin idejam, ki trepečejo skozi vse verzze s politično narodno barvo. Dodati pa je k temu teba še nekaj, okoliščine, v katerih so pesmi neposredno nastajale, zlasti boj s **cenzuro** pod Metternichovim absolutizmom, ki je zadrževal vse sapice novega časa prav do marca 1848. Od tu kot osi nove dobe za Slovence se pričena vpliv Prešernovih verzov na prednamce, tvorce naše slovenske misli. Če katero delo, je silno vplival „Krst pri Savici“ na vse duhove, zlasti s svojim „Uvodom“, kjer se borita dve stranki na življenje in smrt: staroverci in novoverci, tuji z novoverci na eni in osamljeni staroverci okrog Črtomira, zadnjega vodja poganjskih Slovencev, na drugi strani. Ta Črtomir — podoba Prešerna samega, ta borec je vplival in bo vplival, dokler bo živel **Prešernov rod**.

Ni bila prazna beseda Prešernovega Črtomira, borec v „Ajdoškem gradu“, ob uri najhujše stiske bratom borecem:

Ne meč, pregnala bo nas sreča kriva.

Le malo vam jedila, bratje! hranim,
Branili smo se dolgo brez podpore,
Kdor hoče se podati, mu ne branim;
Kdor hoče vas dočakat' temne zore,
Neproste dni živet', nočem enake,
Ne branim mu, al jutra čakati more.
S seboj povabim druge vas junake,
Vas, katerih rana se vkloni noče;
Temna je noč, in stresa grom oblake;
Sovražnik se podal bo v svoje koče,
Le majhin prostor je tje do goščave;
To noč nam jo deseči je mogoče.

nanj do tedaj še ni odgovoril!), sem zapustil nehvaležno polje, ki sem ga obdeloval pet let . . . in sem se pridružil mladim Ilircem . . . S Slovenijo sem opravil, zlasti ker sem zgubil vse svoje slovenske spise . . . zdaj pišem le ilirski . . .

In leto pozneje:

„Že edini ozir na številčno inferiornost našega slovenskega naroda . . . nas prepričuje o potrebi, da se pridružimo sosednemu in sorodnemu narodu . . .“

In dve leti pozneje (1840):

„Novoilirsko literarno delovanje ne gre za tem, da bi oviralo ali celo zatiralo provincialnoilirsko (t. j. slovensko) književno delo . . . samo dvomi, da bi se moglo poslednje bohotno razviti . . . Povej mi, koliko kupcev je med enim milijonom Slovencev za znanstveno ali leposlovno delo v domačem narečju . . . in koliko jih bo v bodočnosti? Nikdar toliko, da bi bili plačani tiskovni stroški, koliko manjše, da bi mogel slovenski pisatelj dostojno živeti ob svojem zaslužku. Dokler pa nimajo literati enega jezika vsaj tega upanja, tudi ni govora o literaturi. Kultura vsakega jezika, ki hoče med svetom kaj veljati, se mora opirati na ljudstvo 5 do 6 milijonov . . .“

Vsi Vrazovi ugovori proti slovenski književnosti izvirajo iz zgolj mehaničnega številčnega gledanja in razsojanja kulturnih vrednot. Bil je Vraz veren učenec pesnika Jana Kollárja, ki je pod vplivom nemškega ideala „matere Germanije“ ustvaril ideal „matere Slave“ in nauk o književni vzajemnosti Slovanov, dopuščajoč le štiri glavne slovanske jezike, namreč ruščino, poljščino, češčino in ilirščino. Stavba J. Kollárja, ki mu sicer nikakor ne odrekamo zaslug za narodno prebujenje, pa je bila stavba brez temeljev in brez vsebine. Saj so bile socialne in kulturne razmere vslovanskih zemljah dokaj različne od nemških razmer.

Kako je Prešeren gledal na te razmere, kako sodil o Kollárjevem nauku, kako odgovoril Vrazu in njegovemu prestopku k Ilircem?

Kollárjev nauk o štirih glavnih slovanskih književnih jezikih je ostro zavrnil z epigramom „Baháči čvetero množnih Sláve rodov“: Po ukazu Kollárjevega vseslovanstva so Beli

Nar več sveta otrokom sliši Slave.

Tje bomo najdlji pot, kjer nje sinovi
Si prosto voljo vero in postave.

Ak pa naklonijo nam smert bogovi,

Manj strašna noč je v černe zemlje krili,
Ko so pod svetlim soncam sužni dnovi!

Take verzze je mogel napisati samo videc romantik, Slovan iz cele duše in Slovenec, kakor ga je dala Slovincem sama Velika Previdnost v dobi sužnjih dni, ko „na tleh ležali so Slovincstva stebri stari, v domačih šegah utrjene postave“ in „v deželi parski Tesel gospodaril je, ječali pod težkim jarmom sini Slave“: bilo je tisti čas, ko „le ptujcam sreča svit se v Krajni je žaril, ošabno ti nosili so po koncu glave“ ob podpori rojakov . . .!

Take verzze je mogel napisati samo on, ki je bil prepoln hrepenenja po svobodi in pravici, on učenec — francoske revolucije, on — sin zaslužnjene Ilirije, v katere glavnem mestu je tiste dni v gubernijski palači znal s Slovinci „kranjsko“ govoriti samo en svetnik, kakor piše poet par let prej Čelakovskemu (29. aprila 1833): „Ta (Pavšek) je šel zato h guvernerju, ki je radi okolnosti, da pri vsem guberniju noben gubernijski svetnik kranjskega ne zna, predlagal corpus delicti . . . na Dunaj poslati . . .“

Kako je bilo sto let kasneje? Težka beseda sili človeku pod pero. Dejstvo da ponatis Prešernovih verzov ni bil dobrodošel Slovincem na oblasti l. 1932 ostane sramota za vse čase. Verzov iz „Krst pri Savici“ ki je nam višek narodne izpovedi višek etične in kulturne človečnosti, so se zbal slovenski oblastniki — bolj kot tuji v l. 1836.

Nele verzi, ves „Krst pri Savici“ je prepoln tega, kar je Prešernu vilo v srce poleg drugih sodobnih „nevarnih“ misli sodobno čtivo. Zlasti pa se čuti vpliv znamenitega dela slovitega ameriškega boreca za svobodo narodov in člena francoskega konventa, **Tomaža Paine-ja**; dela, ki je proti konservativnemu bratu Angležu Burkeju branilo — francosko revolucijo in „pravice človeka“.

Ob tem dejstvu se vse drugače čitajo in umemo tisti verzzi:

Nar več sveta otrokom sliši Slave.

Tje bomo najdlji pot, kjer nje sinovi
Si prosto voljo vero in postave.

Pravice človeka, postave in prostost — to so bile stvari, ki niso zanimale le Prešerna **advokata**, nego tudi **političnega misleca**. Kako živo je bilo njegovo zanimanje za svobodne politične probleme, zlasti za potek in razvoj francoske revolucije, nam priča še drugo delo iz njegove horne ostaline, spisano od Johna Moore-ja: „Nazori o vzrokih in razvoju francoske revolucije“ (A view of the causes and progress of the French Revolution, London 1795).

Hrvati, Rusini, Slovaki in Slovenci obsojeni, da ne smejo izobraževati svojega jezika; njim, „Sláve pesám“, gre samo pravica „lájati, táce lizát“, ostati morajo nepismeni, nekulturni.

In odgovor Vrazu:

„ . . . Tendence naših pesmi in ostalega literarnega delovanja ni druga, kakor gojiti našo materinščino: ako imate drug cilj, ga boste težko dosegli. Združitev vseh Slovanov v en književni jezik bo ostala najbrže pobožna želja . . .“ (1837. leta).

„ . . . Zdi se, da imajo Gaj in drugi slovanski književniki resen namen, naj bi se združila slovenščina z ilirsko-srbsščino v en jezik, oziroma, naj bi slovensko narečje kot književni jezik izginilo in naj bi pisali odslej samo srbsko. Jaz sem o neizvedljivosti te ideje subjektivno prepričan . . .“ (1838.)

„ . . . Mi Gornji Ilirci (t. j. Slovenci) smo glede književnega jezika še zelo mladi, zato je prav, da počakamo na rezultate tujih izkušenj. Španščina menda ni bolj tuja italijanščini, kakor slovenščina srbsščini, kakor češčina poljščini, kakor francoščina italijanščini ali španščini. Kadar se bodo ti združili v eno narečje, tedaj, upam, da bomo govorili češčino, poljščino, ruščino in tem lažje srbsščino, in če jih ne bomo govorili, jih bomo vsaj razumeli brez posebnega učenja . . . Sicer pa ne želim samo panslavizmu ampak tudi panilirizmu vse najboljše; sem pa vendar mnenja, da bi pustili do žetve vse, kar je vzklilo, da bo lahko Gospod ločil na sodni dan dobro od slabega . . .“ (1840.)

Kar nas pri Prešernovih odgovorih začudi, je to, da Vrazovemu argumentu o „številčni inferiornosti slovenskega naroda“ nikjer direktno ne odgovarja in da tudi zanemarja Vrazovo vprašanje o zaslužku slovenskih pisateljev. Na ta argument je odgovoril šele v „Poezijah“ (1847) s stihom: „Lákota sláve, blágá, vléče pisárja drugám . . .“ Argument o „številčni inferiornosti slovenskega naroda“ je Prešeren tedaj dovolj jasno odklonil in s tem odklonil ves Vrazov nazor, ki je izvirail iz prepričanja, da ovira številčna inferiornost kulturni razvoj naroda in da ga celo onemogočuje.

Ko se spominjamo svojega velikega pesnika, ne pozabimo njegove politične miselnosti, pomnimo pa tudi, da se meri zgodovina narodov le po stoletjih in vekovih in da trdno drži Prešernov izrek

Nar več sveta otrokom sliši Slave

Zato pa tudi velja:

Ne meč, pregnala bo nas sreča kriva!“

Ta „sreča kriva“ smo pa žal le prečesto — mi sami . . .

*) V Prešernovi ostalini so dobili med drugimi to knjigo v angleščini: Rights of Man: being an Answer to Mr. Burke attack on the French Revolution by Thomas Paine, London 1791.

Baháči čvetero množnih Sláve rodov.

Čéh, Polják in Ilír, Rús svój 'zobráziti jězik,
Njih le mogóčni ga ród ima pravico písát';
Béli Hrovát, Rusnják ne, Slovák ne, s Slověnci
ne drúgi,

Tim grě Sláve pesám, lájati, táce lizát'.

(France Prešeren.)

Orisi meja Slovenije, ki jih je videl Prešeren.

Megla je še ležala nad slovensko zemljo, ko je prvič zazvenela Prešernova beseda v prvi tretjini 19. stoletja v „Kranjski čbelici“. Slovenija je še dremala kot njiva spomladi, ko čaka oračev. Bilo je spanje pred jutrom. Meje Slovenije so bile široke, nedotaknjene. Klicarji so upali, da vstane Slovenija velika, močna, neokrnjena. Upali so, da bo prehajajoča „spomlad narodov“ razgnala mrak absolutizma in bo vzbudila Slovenijo, le malo manjšo kot je bila sosednja Hrvaška s Slavonijo, ko je bila še druga hrvaška zemlja pod turškim jarmom in madžarsko oblastjo.

V jutranjem spanju počivajoča Slovenija je obsegala

dosti nad 30.000 km².

Bila je večja kot l. 1830, ustanovljena Belgija, ko je 25. avg. 1830. izbruhnila v Bruxellesu vstaja pri predstavi „Mutec iz Portici“ in je zbežalo holandsko vojaštvo ter je konferenca veselil že 20. decembra 1830. priznala samostojnost nove države, ki meri 29.000 km².

Za časa Prešerna, in sicer v Prešernovi najlepši življenjski dobi, je bil še živ spomin

na Napoleonovo Ilirijo,

katere prestolnica je bila Ljubljana in ki je obsegala vso Kranjsko, Zgornjo in Spodnjo Koroško, celo Istro, Trst, in celo Goriško, del Hrvaške in Dalmacije. Slovenska Štajerska se je prebujala in celo iz Gradca so širili slovenski rojaki slovensko misel, ravno tako ko iz Ljubljane.

V pismih in pesmih je postavil Prešeren nasproti ilirizmu svoj jezikovni in kulturni program. Zamislil se je v preteklost in pretehtal sodobnost, premislil možnost kulturnega razvoja slovenskega naroda, razmotril njegov socialni položaj in iz teh spoznanj začrtal pota in cilje. Prva ovira je bila nezavednost že skoraj docela potujčene inteligence:

„ . . . Dass sie sich scheu'n Slowenen sich zu nennen . . .“

Druga ovira kulturnemu razvoju je bil socialni problem, ki ga je označil Prešeren v stihih:

„Deutsch sprechen in der Regel hier zu Lande
Die Herrinnen und Herren, die befehlen.
Slovenisch die, so von dem Dienerstande.“

Iz teh realnih spoznanj je moral Prešeren odkloniti vse zračne in umetne stavbe, kakršen je bil panslavizem in literarni ilirizem. Vseslovansko zanešenjstvo je moglo sicer v naših razmerah zbuditi narodno zavednost tistih izobražencev, ki so potrebovali kot ravnotežje svoji nemški vzgoji imaginarno hrbtenico. Nikakor pa nista mogla vseslovanstvo, in literarni ilirizem rešiti drugega problema: pritegniti v kulturno življenje slovenskega kmeta. Ta problem je bil težji, ker je hiral slovenski kmet v fevdalni odvisnosti („Dienerstande“). Kulturni razmah enomilijonskega naroda nikakor ne more sloneti samo na izobražencih, nasloniti se mora na najširše plasti ljudstva.

Vrazova zahteva po 5 do 6 milijonskem ljudstvu, ki naj bo zaledje in kupec piščim literatom, bi bila upravičena le tedaj, če bi bil predmarčni fevdalni sistem sankcioniran iz vekov v veke. A ta sistem se je tedaj že krhal in v kulturno življenje je bilo treba pozvati kmeta:

„Zdaj delam kranjske pesmi, ki naj bi uga-jale kmečkim fantom, ko bom imel kaj ‚komponiranih‘, bom izdal svoja carmina . . . (Prešeren 1843. l.)

Vrazova ilirščina bi bila izobražencem prav tako neumljiva, kakor slovenskemu kmetu. Prvega bi bila ilirščina potisnila še globlje v objem nemške kulture, kmeta pa bi bila izločila od vseh kulturnih pridobitev. — Ostala bi mu samo še pravica „lájati, táce lizát!“

Po Napoleonovih vojskah je ustanovila Avstrija

„Ilirski gubernij“.

V „Ilirskem guberniju“ je bilo glavno mesto Ljubljana, kjer so se 4. oktobra 1814. poklonili koroški poslanci cesarskemu namestniku grofu Saurau. V „Ilirski gubernij“ je spadala razen Kranjske, Gornje in Spodnje Koroške, cela Primorska in majhen del Hrvaške, Beneški Slovenci, so bili v avstrijski državi, čeprav pod drugo upravno oblastjo. Slovenska Štajerska, čeprav podložna Gradcu, se je čutila kot enota z ostalimi Slovenci.

Prešeren je živel in se je razvijal in dosegel svoj vrhunec v „Ilirskem guberniju“. Zanj je bilo vse to ozemlje domača dežela. Šele v letu Prešernove smrti, l. 1849., je bila oklicana Koroška za samostojno kronovino.

Prešeren je služboval v Celovcu, ko je bil

Celovec še trdno slovensko mesto,

kajti še l. 1857. je naštel Czoernig v Celovcu 6000 Slovencev in le 3419 Nemcev, tedaj 8 let po Prešernovi smrti.

Še l. 1856 je šla slovenska meja 10 km severno nad Celovcem, kakor jo je ugotovil in narisal Czoernig; na zahodu je šla meja Slovenije nad Šmohorjem, kajti še sredi 18. stoletja so naleteli nemški gledališki igralci, ki so potovali iz Bavorske v Ljubljano, v Zgornjem Dravogradu na slovensko prebivalstvo.

Od l. 1827., ko ga je imenoval ljubljanski gubernij za župnika, do smrti l. 1844. je živel in delal

v Blatnem gradu, visoko nad Celovcem, slovenski pesnik in jezikoslovec Urban Jarnik, ki je priobčeval v Cariniji slovenske pesmi in že l. 1811. zaklical v Cariniji v pesmi „Na Slovence“: „Zarja lepa se razliva čez slovenji Gorotan, zbujajo dremanje častliva, oznanjuje svetli dan.“

Na škofovski sedež v St. Andražu, visoko severno od Drave se je vsedel l. 1846. Prešernov znanec in tovariš v Apolonu veliki slovenski buditelj, vzgojevalec in pesnik A. M. Slomšek

ter je v škofovskem ornatu imel znamenito pridigo o slovenskem jeziku in domovini v svoji stolnici.

Ko je ban Jelačić zbral narodno vojsko iz hrvaške zemlje, ki sama ni bila večja kot speča Slovenija, ter udaril na Madžare l. 1848., je začelo zbirati za njegovo vojsko darove tudi „Slovensko društvo v Celovcu“.

Za predsednika revolucionarnega narodnega odbora v

Trstu je bil marca l. 1848. izvoljen slovenski pesnik Vesel-Koseski

v dokaz, da je Trst v marčni revoluciji čutil slovensko.

„Za nogradi laškimi

je zahajalo sonce“, globoko v Furlaniji, ob Vidmu, Sloveniji še v Prešernovih časih, ko še slovenska Benečija ni bila odsekana od slovenskega telesa.

Slovenski učenjak svetovnega slovesa, Jernej Kopitar

je bil osredje slavistike

in njegova beseda je segala iz Dunaja na Češko in Rusijo ter na Balkan do njegovega učenca Vuka Karadžića.

Matija Čop, najboljši prijatelj Prešernov, ki mu je „pokazal pot v pravo deželo duhov“, ki nam je „otel čolnič in krmo popravil“ je bil mož,

„kot jih je bilo tedaj malo v Evropi in malo jih je bilo v Evropi, ki bi se bili mogli meriti z njim po obsežnosti in globini literarno estetske naobrazbe.“

Obračali so se nanj za oceno in literarne nasvete Poljaki, Nemci in Italijani.

Peter Kozler je pripravil že za maj l. 1848.

zemljevid Slovenije

ter je izdal zoper levičarje v avstrijskem državnem zboru, ki so hoteli Avstrijo razbiti in se združiti z Nemčijo, brošuro ter zahteval za Slovenijo

slovenski del Štajerske in Koroško, Kranjsko, goriško in istrsko okrožje z otoki ter dokazal,

da Trst ni italijanski.

Ljubljana je ležala v sredi tiste Slovenije katere meja se je v orisih prikazovala Prešernovim sovrstnikom in Prešernu samemu.

Zračna črta iz Ljubljane do meja Slovenije v Furlaniji je bila dolga 100 km proti zahodu, na jug je pa merila zračna črta iz Ljubljane do južnega rta Istre 150 km, na sever pa iz Ljubljane do St. Urške gore nad Celovcem 72 km.

Dobrih 80 let po Prešernovi smrti meri pa zračna črta iz Ljubljane na sever do današnje državne meje 30 km, do zahodne meje okoli 30 km, na jug proti Snežniku okoli 50 km.

Tako so „osvobodile“ „pravičn“ mirovne pogodbe Slovence, ko so se zmagovalci vojskovali za „osvoboditev“ zatiranih malih narodov. Tako smo Slovenci „osvobojeni“!

Prešernov neumrjoči duh pa gleda na nas, kar nas je med mejami in kar nas je za mejami ter čaka, da vstane zarja čistega slovenstva in slovenske svobode.

Ne bód'mo šalobárde! Moskvíčánov
Gorénci móji! knjíge mi berímo,,
In kár nam všéc bo, úzmat' se učímo
Od bógmejov na mēji Otománov!

Iz kótov vsih od Skjáptrov do Šamánov
Tak, kákor sráke gnjézda vkúp nosímo
Beséde ptúje, z njím' obogatímo
Slovénski nóvi jézik Ilirjánov.

Prekósili rés bómo vse naróde,
Nar stárši méď jéziki jézík bóde,
ki se iz té čobódre bó narédil,

Ker bómo ták govóřili v Emóni,
Ko žlubodrálí so tam v Babilóni,
Ko bíl jim Bóg je govóřico zmédil.
(France Prešeren.)

Prešeren in Kazina

Ljubljanski „Kazino“, dvonadstropna hiša, ki stoji na lepo izbrani točki ob „Zvezdi“, je za okus današnjih časov dokaj zastarelo poslopje. Saj je bilo sezidano l. 1838. in bo kmalu že sto let od tega. Če pa pomislimo, da so štele še dvajset let poprej, za slavnega ljubljanskega kongresa, poleg škofije hiše v Gosposki ulici, pa na Novem trgu in Bregu med najudobnejše stanovanjske objekte Ljubljane in da razen gledališča ni bilo nobene sami drušvenosti posvečene hiše, moramo reči, da je pomenil kazino vendarle velik napredek. Predstavljati si smemo, da je bil novo odprti kazino ljubljancanom pred sto leti prav takšna senzacija, kakor je nam danes „Donebnik“ (nebotičnik je grda skovanka v duhu nemškega jezika).

Naš veliki pesnik France Prešeren je živel v letih 1828–46 v Ljubljani kot odvetniški kandidat. Zato se je kazinska hiša najprej zidala pred njegovimi očmi, potem pa mu nudila tudi mnogo prilike, da jo spozna znotraj od vseh njenih dobrih in slabih strani. Tedanja Ljubljana namreč še ni poznala nobenega razlikovanja po narodnostih, zato je bilo poslopje društva „Casino“, kakor povsod po tedanji Evropi, svobodno zbirališče in zabavišče vse takrat kaj maloštevilne „boljše družbe“. In poleg ostalih „jezičnih dohtarjev“ najdemo tudi dr. Prešerna med členi tega društva v tehle dostopnih nam tiskanih seznamih: iz leta 1834, 35, 38, 39, 41, 43 in 44.

Na čelu pravil društva „Casino“ v Ljubljani iz l. 1843. — začetki društva segajo v l. 1799. in je bil že Vodnik njegov člen (LZ 1912, 167) — stoji tale stavek: „Vsakdo, ki stremi po višji izobrazbi, čuti potrebo, da se z zanimivim branjem seznaní z vsemi znamenitimi dogodki v političnem in liberalnem svetu . . . nič manj mu je tudi potrebno, da resno poslovnega življenja dobrodejno izmenjava v krogu dostojno veselih ljudi z družabnimi razvedrili različne vrste in načina“. Vsakdanja zabava v tedanji Kazini so bile dovoljene družabne igre, dva biljarda, godba in ples, za zabavo ob narodnih praznikih, predpustu itd. je seveda skrbel direktorij še posebej. Da ob teh in takšnih prilikah navadno ni bilo brez kakšnega romančka ali škandalčka, je umljivo; posebej še, če pomislimo, da je bila tedanja Ljubljana dolga vas še v neprimerno večji meri, kakor je danes. To se da sklepati tudi iz Prešernovih poezij, kjer si je pesnik privoščil Kazino kar na treh mestih.

V pesmi „Nebeška procesija“ imenuje Prešeren to hišo satanovo ustanovo; v Kazini naj bi se skazila po satanovem načrtu s plesom ljubljanska nadebudna mladina pod vodstvom gardniham. V epigramu „Božje in hudičeve hiše“ je omenjen Kazino kar na prvem mestu redute, kolizeja, gledališča in strelišča. V tretji pesmi ji je Prešeren posvetil doglo zastavico v obliki besedne igre: Casino-asino (osel) — sino (pustim) — ino (in) — no — o. Kakor se vidi iz tega, Prešeren o zabavnem delu delu Kazine ni imel baš visokega mnenja. Kazinskim zabavam se pa prešerni pesnik kljub temu ni ogibal. In če se mu je prismolil v družbo veseljaški bratec Andrej, tedaj sta po pripovedi Janeza Trdina uganjala Prešeren in Smole v kazinski dvorani na račun zabavajočih se deklet in fantov in spletkarskih mamic svoje včasih prav debele šale.

No, to se je godilo le ob večerih. Povsem resna pa je bila kazinska hiša podnevi. V čitalnico Kazine si je želel zastran samoizobrazbe vsak resen ljubljanski inteligent, saj je tam ležalo na mizah n. pr. l. 1837. kar 13 političnih in 29 drugih časopisov, med njimi celo francoskih, kar je bilo za tiste čase slabega prometa izredno mnogo. Če pa je privedla pot v naše mesto odličnega tujca, ga je vsak domačin napotil v Kazino, ker je v njej bilo domogoče najti za vsakogar primerno družbo, oziroma zanesljivega mentorja v smeri interesov dotičnika. V tem pogledu imamo v okusno opremljeni spominski knjigi „Gedenkbuch der Casino-Gesellschaft in Laibach“ ohranjen za leta 1839–1865 sila dragocen zgodovinski vir.

V spominsko knjigo so se pod eno rubriko vpisovali gostje, pod drugo členi, ki so uvedli dotičnega gosta. Kot prvi se je podpisal dne 16. septembra 1839, popularni nadvojvoda Johann. Med podpisanci najdemo dr. Janeza Bleiweisa, „očeta slovenskega naroda“, prvič dne

19. sept. 1845., ko vpelje gosta, ki se je kot prvi vpisal tudi s slovensko legendo: Matia Majer, Kaplan pri stolnej cerkvi u Celovcu. Dne 15. julija 1844. je z Bleiweisom podpisan Dr. Franz Miklošič, Beamter der k. k. Hofbibliothek in Wien, sredi maja 1846. pa: dr. Fr. Miklosich iz Beča, vpeljan po Fr. Rudeschu. 22. oktobra 1848. je posetil Kazino v družbi ljubljanskega župana dr. Hradeckega g. St. Vraz iz Zagreba, 25. maja 1845. je bil v njej „Anton Slomšek, d. Sch. Ob. Auf. von Lavant“, z dvema drugima duhovnikoma in domačinom dr. Ladinigom. Sploh so gostje in domačini, vpisani v tej knjigi prav različnih stanov, znanstveniki, uradniki, duhovniki, častniki in trgovci. Iz nje bi se n. pr. dal napraviti celoten seznam tujih prirodnoslovcev, ki so na potu skozi Ljubljano obiskali v Šiški Erijavčevega Schnacksschnepperleina, Ferd. Schmidta. No, nas zanima pesnik Fr. Prešeren.

Tudi Prešeren je igral kot člen Kazine vlogo vpeljevalca gostov, in sicer ob četvero prilikah. Dvakrat, med 6. in 8. okt. 1839., oziroma 21. septembra 1840. je bil v družbi slovenskih gostov, prvič svojega najožjega rojaka in dunajskega kolega Matija Gollmayerja, tedaj okr. komisarja iz Sežane, drugič pa z Matijo Debeljakom, profesorjem nemškega jezika in literature na c. kr. liceju v Benetkah, po rojstvu iz Poljanske doline pri Loki. Dvakrat pa je privedel Prešeren v Kazino znamenita moža, ki sta prišla po znanstvenem potu kar iz srede daljnega ruskega naroda. Dne 2. maja 1841. je namreč vpisan v njegovem spremstvu P. Preis, mož, ki je napravil pot iz Maribora do Ljubljane večidel peš in se pri pri tem za naše kraje in ljudi silno navdušil (ČZN 1915, 47), med 17. in 31. majem 1846. pa: Viktor Grigorovič, M. Ph. aus Kazan in Russland, ki je izmed slovanskih jezikoslovcev prišel prvi študirat Slované na Turškem.

Sam pesnik se je trikrat podpisal v bohoričici kot „Dr. Preshern“, zadnikrat pa že v gajici kot „Dr. Prešerin“. Glede njegove osebnosti pa se da tudi iz teh zvez pridobiti važno deistvo, da on ni posedal samo po raznih majhnih gostilnicah, n. pr. v „Peklu“ na nasprotni strani „Zvezde“, in pri poliču vina samotno koval svoje nesmrtno verze, kakor nam vesta poročati ljudska tradicija in legenda: Prešeren je vršil tudi veliko in važno delo slovenske zunanje propagande. Sprejemal je v Ljubljano došle prijatelje slovenskega naroda, jim dajal zaželenih pojasnil, nasprotno pa dobival od njih dragocene pobude za praktično reševanje slovenskega narodnega problema, ki je postal prav tedaj, ob vrhuncu hrvaškega ilirizma, toliko pereč.

Kakor vidimo, vloga prvotne Kazine glede slovenske stvari ni bila majhna (prim. SN 1919, št. 46 in J 1926, št. 34). Ali dvignil se je val nacionalizma, dosegel tudi Ljubljano in ločil duhove našega mesta v dve čedalje bolj nasprotni stranki, nemško in slovensko. Tedaj se je zgodilo, da za Janeza Bleiweisa v Kazini ni bilo več prostora; l. 1861. je še med členi, tri leta pozneje ga pa že ni več. In ako bi bil advokat dr. Prešeren vodil pravdo svojega življenja srečno vsaj do kakega 65. leta starosti, bi se bil tudi on, mimo Kazine gredoč, obračal od nje. Saj bi ga bila skozi okna kavarne bodla z izbuljenimi očmi in pikrimi opazkami izbrana družba nadutih nemškutarskih orvakov in plehkkih nemških oficirjev prav tako, kakor smo morali mi to doživljati dan za dnem do poloma Avstrije.

Tudi napihnjena žaba ljubljanskega nemštva se je končno razpočila, dosežen je bil naš jugoslovanski politični smoter. Toda zdaj so nastopili „protikulturni apostoli vrazovanja“ in spravili „brez vzroka in povoda v zvezo s političnim jugoslovanskim vprašanjem še slovenski jezik“. „Naši do omedlevice navdušeni Ilirci pa niso pozabili samo na slovensko kulturo, ne samo na Trubarja, Prešerna in Levstika, temveč pozabili so navsezadnje kar sami nase, na svoje ime in na svojo domovino“ (Iv. Cankar v Mestnem domu dne 12. aprila 1915.). Zato kulturno društvo „Kazino“ v njihovih rokah ni moglo postati slovensko, ampak je dobilo v smislu Prešernovih časov ilirsko, ali po njihovo „jugoslovensko“ naličje.

„Imenuj se dandanes v Ljubljani Slovenca, pa boš tepen, ne od nemških, temveč od ilirskih šovinistov.“ tako se je potožil Ivan Cankar v istem predavanju. Če pa bi se ob takšnih razmerah danes vrnil veliki Prešeren na „naše lepo domače slovensko polje“ in bi se hotel vpisati zopet med člene starega svojega društva, bi se mu utegnulo pripetiti, da bi ga direktorij indignerano zavrnil, češ, da njegova osebna legitimacija ne ustreza duhu v današnji Kazini . . .

O p o z o r i l o.

Na sestavek v „Slovincu“ z dne 1. decembra t. l. z naslovom „Slovenstvo in „Slovenija“ bomo odgovorili v prihodnji številki.

Uredništvo.

Urednik in izdajatelj: Mavčič Adolf, Kranj